

PUBLICUM
MERITORUM PRAEMIUM

Ünnepi kötet
Katsányi Sándor és Papp István
kilencvenedik születésnapjára

Második, bővített, elektronikus kiadás

Magyar Könyvtárosok Egyesülete
Budapest, 2021

Szerkesztette: Havas Katalin, Hegyközi Ilona, Sándor Tibor és Sonnevend Péter

Olvasószerkesztő: Kovács Katalin

Kiadó: Magyar Könyvtárosok Egyesülete

Nyomtatás: Elektroproduct Kft. – EPC Nyomda, Budaörs

Az elektronikus kiadásban megjelenő személyi bibliográfiák a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban készültek, szerkesztőjük: Honffyné Felhő Ágnes és Jávor Ferencné

Készült 150 példányban az ünnepeltek születésnapjára. Kereskedelmi forgalomba nem kerül. A kötet teljes anyaga az ünnepeltek bibliográfiájával kiegészítve hozzáférhető a Magyar Elektronikus Könyvtárban.

A kötet megjelentetését a Magyar Könyvtárosok Egyesülete támogatta.

ISBN 978-963-89260-5-0

ISBN 978-963-89260-6-7 (PDF)

<https://doi.org/10.46280/Unnepikotet.2021>

Horváth Péter
Infológia dióhéjban

<https://doi.org/10.46280/Unnepikotet.2021.Horvath>

„Mert az ünnep: kiemelkedés, fölszárnyalás az alantasból, a térből és az időből, az életből – a létbe. Abbahagyása minden tevékenységnek, magunkba fordulás, megtisztulás, szellemivé válás. Az ünnep: a szabadság. Megszabadulás minden nyügtől. S ha ebből szabadulunk, éppen az az ünnep. ... Az ünnep: csend. Megállás. Elmerülés az időtlenségben. Hangtalan ujjongás, néma zokogás. Mosoly a könnyek között. Könny a mosolyban. Ahogy a fölkelő, a lenyugvó Nap ragyog át a felhők résén. Az ünnep az a pillanat, mikor álomnak érezzük a valóságot. És valóságnak azt, ami láthatatlan, megfoghatatlan.”

(Kodolányi János: Égő csipkebokor. Magvető, 1965. 595-597.)

Jó okunk van az ünneplésre, amikor Papp Istvánt és Katsányi Sándort, két nagyra becsült kollégát köszöntünk kilencven éves születésnapjukon. Isten éltesse továbbra is mindkettőjüket! Miután máshonnan érkeztem a könyvtárosok világába, Sándor bátyámmal csak érintőlegesen találkozott szakmai utunk. Istvánnal más a helyzet. Ő – talán nem is emlékezik rá – leírt egy olyan mondatot, ami tizenöt-húsz évre meghatározta szakmai feladataimat. Egy cikksorozatomba készült ismertetője végén azt tanácsolta, hogy érdemes lenne könyvvé formálni. Nos, a szó nagy hatalom. Gyakran nem is tudjuk, hogy milyen hatást vált ki. Könyvírásba kezdtem és évtizedig tartó egyetemi oktatásba. Örömet adó, nyugdíjas szellemi kaland lett belőle. Az eredmény egy és fél könyv a számítógépeken. Életem végéig hálás vagyok érte. Mindkettőjük iránti tiszteletem jeléül a következő sorok apró részletek, összegzések az információtudomány alapjairól.

Mintázatok és ismeretek

Ismereteink objektumokról (dolgokról), folyamatokról (és eljárásokról), eseményekről, összefoglaló néven entitásokról, ezek tulajdonságairól, és a közöttük fennálló relációkról, kapcsolatokról szólnak. A relációk mintázatokat, struktúrákat, alakzatokat, sémákat hoznak létre. Az agy és számítógépeink ezeket a mintázatokat dolgozzák fel.

A mintázatokat egész széleskörűen kell értenünk a geometriai alakzatoktól, a molekulaformákon és a statisztikai eloszlásokon át az épületek tervrajzáig

vagy a nyelvi kifejezések szerkezetéig mindenütt fellelhetőek, beleértve a könyvtári osztályozási rendszereket is.

„Minden, ami valamennyire is bonyolultabb és valamilyen módon koherens, az alakzat.” ... „Minden tudás mögött iszonyú sok alakzat van.”– foglalja össze Vámos Tibor. Kiegészíteném azzal, hogy a geometriai ponton kívül, minden valamennyire bonyolult.

Érzékelésünk alap-megállapításai és az első „kognitív” funkció, az *azonosság* és a *különbség* észlelése. Ez már az egysejtű élőlényekben is fellelhető. Ha a környezet és ezáltal a komfortérzet megváltozik, az amőba is reagál. Az érzék- és mozgásszervek kialakulása e funkció tökéletesebbé tétele érdekében ment végbe.

Az alapismeretek osztályozhatók az érzékszervek szerint (látás, hallás, tapintás, íz- és hőérzékelés), megkülönböztethetők a térbeli és időbeli viszonyok. Az élő szervezetek majd’ minden szinten képesek olyan dichotom és trichotom megkülönböztetésekre, amint az alábbi példákban láthatóak.

élettelen	-	élő
veszélyes	semleges	baráti
kényelmetlen	semleges	kényelmes
káros	haszontalan	hasznos
mérgező	ehetetlen	ehető

Észlelhetőek az időbeli folyamatok, és tapasztalati ismeretté válik az események egyszerűsége, véletlenszerű vagy ciklikus ismétlődése, két esemény időbeli egybeesése.

A ciklikusság, periódusosság további ismeretekhez vezet, ugyanis a ciklus, mint minden számosság leszámolható (a kisebb ciklussal a nagyobb: nap, hold-hónap, év).

Az érzékelt dolgokat, jelenségeket észlelt jellemzőik, ismertetőjegyeik, tulajdonságaik alapján eddigi ismereteinkhez, képzeleteinkhez hasonlítjuk, felismerjük az *azonosságot*, *különbözőséget* és *hasonlóságot*. A jegyek összekapcsolása hozza létre a fogalmakat.

Eközben egy lényeg- (tulajdonság-) kiemelő folyamat megy végbe: megállapítjuk a lényeges ismertetőjegyeket, jellemzőket és másokat elhagyunk. Ezzel kezdődik az osztályozó megismerés.

Erre a funkcióra más szempontból is szükség van, mert az agy képtelen a környezetből érkező számtalan információ teljességét feldolgozni.

A környező világ objektumait, tárgyait és folyamatait, eseményeit osztályokba, kategóriákba soroljuk, azonossági vagy hasonlósági kapcsolatot, relációt hozunk létre.

A különbségek észlelése elvezet az összehasonlításhoz. Észrevevesszük a *nagyobb-kisebb*, az *előbb-utóbb* relációkat, és ezekre épülve a *ha-akkor* oksági kapcsolatot is. Ezek hozzák létre az ún. rendezési relációkat. Az osztályozás és a rendezés-rendszerezés a gondolkozás alapformái.

Ismeret és információ

Az információ sokrétű fogalom, több megközelítésben tárgyalható, és éppen ez teszi problémássá az egységes diszciplína megfogalmazását. Az alapvető – és gyakran vitatott – kérdések közé tartozik, hogy mennyiségi vagy minőségi alapokra kell-e helyezni vizsgálódásainkat? Lehetséges-e a különböző tudományterületek fogalmi készletét és szóhasználatát közös nevezőre hozni? Az információjelenség csupán az emberi környezetre jellemző-e vagy kiterjeszhető-e minden szervezetre, sőt az anyagi világra is?

Az információ fogalmának XX. századi elterjedését *Claude Shannon* és *Norbert Wiener* munkái határozták meg 1948-ban. De már az 1920-as évektől használták a távközlés műszaki fejlesztésével foglalkozók, és felbukkan a dokumentaristák környezetében is. Azonban sokkal korábbra, a görög-latin korba mehetünk vissza.

A szó latin gyökerű, bár fogalmi eredete görög (*morphe*), a fizikai megformáláson (pl. a kerámiakorsókat) kívül a görög filozófia számos fogalmát fordították az *informatio*, *informo* szavakkal latinra. A szó egyik jelentése valaminek formát, alakot adni, megformálni, mind fizikai, mind szellemi értelemben. *Vergilius* verseiben *Vulkán* és a *Küklopszok* kovácsolják ki (formálják) *Zeusz* villámain vagy *Aeneis* pajzsát. Szellemi értelemben a nevelő formálja a rábíztotak erkölcsi és szellemi habitusát. Ezzel kapcsolatos a második használat is: az ismeretek közlése, átadása, szétoztása, kommunikációja.

Azt mondhatjuk tehát, hogy az *információ az alakban, a formában, a mintázatban, illetve ezek ábrázolásában, reprezentációjában* található. Azért, mert ilyen a világ. Ezt érzékeljük, ez alakítható, formálható meg, azaz tárolódik az élőlény tudatában. És ez dolgozható fel (processzálható) az agyban és az idegrendszerben, netán génjeinkben, valamint a számítógépben. Végül ez adható át másoknak (kommunikálható), és tárolható, rögzíthető különböző anyagi hordozókon, az agyagtábláktól a könyveken át a mágneses vagy optikai lemezekig.

Az információ fogalmának fejlődésében fontos esemény volt, amikor Michael K. Buckland közkinccsé tette az *Oxford English Dictionary* hármasközfoglalását:

Információ-mint-folyamat: Amikor valakit informálnak, ismeretei megváltoznak. Ebben az értelemben az „információ” az informálás cselekedete; ismeret vagy valamely tény vagy esemény hírének közlése; az elmondás vagy valamiről értesülés ténye.

Információ-mint-ismeret: Az információ szóval jelölik azt is, amit az információ-mint folyamat során felfogunk: a közölt ismeretet valamely egyedi tényről, tárgyról vagy eseményről; azt, amit valakinek mondanak, amiről valakit tájékoztatnak. Az információ olyan használata, mint ami a bizonytalanságot csökkenti, úgy tekinthető, mint az *információ-mint-ismeret* speciális esete.

Információ-mint-dolog: Az információ kifejezést olyan objektumok jelzőjeként is használják, mint adat és dokumentum, amelyeket informatívnak lehet tekinteni, amelyek bírnak az átadandó tudás minőségével vagy információt közölnek; tanító jellegűek.

Buckland csoportosításában nem önmagában a rendszerező szándék a fontos, hanem az, ami ebben közvetett módon megjelenik.

A legfontosabb talán az *ismeret* szó. Ez az a változó, mennyiség vagy minőség, ami az információkezelőben keletkezik, leképeződik az információ hatására. Az ismeret (knowledge) az információhoz hasonló jellegű mennyiség, bár nyilvánvaló, hogy az információk nem additíven válnak ismeretté.

Információ- vagy ismeretkezelés

Ha értelmesen akarunk szót váltani a formák, mintázatok, alakzatok univerzumáról, akkor fel kell tételeznünk az információkezelő „gépezetet”. Három plusz egy, olyan „mechanizmust” ismerhetünk fel, amelyek információ- vagy ismeretkezeléssel foglalkoznak. Az idézőjel azért fontos, mert az első az élő szervezet, speciálisan az idegrendszer, illetve az agy maga. A szó szoros értelmében mechanizmus a számítógép, hozzáértve minden automatikus működésű, de nem számítógépnek nevezett adat- és információfeldolgozó eszközt. Míg legszélesebb értelemben ide sorolhatjuk a szervezett társadalmi, kulturális közösségek, csoportok ismeretkezelő tevékenységét. Ezeket Lewis Mumford *„megagép”* nyomán *kultúrgép*nek nevezhetjük, amely persze az előbbi két mechanizmus hálózataiból jön létre és e hálózatokban működik. Így lehetséges lesz a társadalom- és történettudományi kérdésfeltevések vizsgálata is.

Az információkezelő gépek modellezésére jól használhatóak a *Neumann János* által az elektronikus digitális számítógépek logikai felépítésére adott elvek. Ez a modell öt funkcionális egységet tartalmaz: feldolgozó egység, központi vezérlő egység, tároló egységek (közvetlen és a programot is tároló háttér memória), végül a külvilággal kapcsolatot tartó be- és kimeneti egységek. Más-más minőségben, de ezek a biológiai és a kultúrgépben is értelmezhetők.

Az információelmélet

Az információelmélet a kommunikáció, a hírközlő rendszerek matematikai statisztikai leírása, a hírközlés általános elméletének részeként született meg. Kidolgozása több kutató nevéhez fűződik. Az általános elmélet kidolgozójának *Nobert Wienert* tartják, de most csak *Ralph Vinton L. Hartley* és *Claude E. Shannon* nevét említjük meg. Hartley az, aki konkrétan kidolgozta az információ mérésének számítási módszerét (1924, 1928) és megfogalmazta azt is, hogy az információ egy véges üzenethalmazból való választást jelent. Ő volt az, aki először hangsúlyozta, hogy egy mérték hozzárendelése az információ fogalmához csak akkor lehetséges, ha eltekintünk annak szemantikai tartalmától. Shannon híres tanulmánya (1948) a matematikai valószínűség-elmélet nyelvén megfogalmazott tételekben jelenti ki: „*az információ szó nem annyira arra vonatkozik, amit mondunk, hanem inkább arra, amit mondhatunk; azaz az információ egy üzenet kiválasztásában rejli szabad választásunk mértékét jelöli.*”

Fontos gondolatot fogalmaz meg Wiener, amikor ezt írja: „*Az információ mennyiségének a fogalma természetes módon a statisztikai mechanika egy klaszszikus fogalmához, az entrópia fogalmához kapcsolódik. Ugyanúgy, ahogy egy rendszerben az információ mennyisége a rendszer szervezetségének a mértéke, egy rendszer entrópiája rendezetlenségének (dezorganizációjának) a mértéke; az egyik egyszerűen a másik negatívja.*”

Ha belegondolunk, észrevehetjük, hogy a Hartley-, illetve Shannon-féle összefüggések azt tükrözik: az információmennyiség részben a megkülönböztethető entitások számától, részben az elemek között fennálló struktúráktól, mintázatoktól (ebben az esetben a valószínűségi eloszlástól) függ.

Más megfogalmazások

Minden tudományos diszciplína megkísérelte, és újra megkísérli a saját fogalmi készletével definiálni az információt. Ez helyes törekvés abban az esetben,

ha nem kívánja eliminálni a Shannon által megadottakat. A dióhéjba nem fér bele ezek ismertetése, de illetlenség lenne kihagyni a könyvtár- és információ-tudomány számos meghatározása közül legalább egyet. A dokumentumokba zárt információ: „Közlések, tények, adatok együttese (rendezett összeállítás), fogalmilag (következtetés, logika, gondolatok vagy más szellemi tevékenység útján) összeállítva. Röviden: adatok, tények + értelmes kapcsolatok. Átadásuk a kommunikáció.” (Balázs Sándor)

Az ismeretek ábrázolásáról

A három információkezelő mechanizmusban az ismeretek valamilyen módon ábrázolódnak, részben azok fizikai tulajdonságai által előírtan, részben a feldolgozás logikai igényeinek megfelelően.

Információt, ismeretet döntően csak arról nyerhetünk, ami környezetünkben létezik, és minden, amiről tudomást szereztünk és tudunk, az már valamilyen ábrázolás. Ennek vizsgálata az információtudomány alapkérdései közé tartozik. Bármilyen kognitív, természetes vagy mesterséges értelemmel bíró rendszer csak a célnak megfelelő ismeretábrázoló módszerrel képzelhető el, és mindig meg kell különböztetni a valóságról tényekben megfogalmazható ismereteket és az azokról készült többnyire szimbólumokból álló ábrázolásokat.

Az ábrázolás gyakorlati vonatkozásaihoz tartozik, hogy az információ feldolgozásával és közlésével valamilyen célt akarunk elérni a fogadónál, ezért a különböző ábrázolási módok közül azt választjuk, amely az adott cél elérése szempontjából hatékonyabb.

Hogyan tudunk ábrázolni, jellemezni egy entitást? Megadható néhány alaplódszer:

- Adunk egy egyedi megkülönböztető jelet, szimbólumot (karakter vagy számkód, tulajdonnév, személyi azonosító szám, leltári szám, madárgyűrűzés, kép vagy ikon /óvodai jelek/). Ez tulajdonképpen még nem jellemzés, csak valamelyik továbbhoz kötve. Erre az egyedi megjelölésre azonban általában szükség van.
- Tulajdonságaival, illetve kiemelt tulajdonságaival, és az ezekhez tartozó (karakter- vagy szám-) értékekkel, adatokkal. Az informatika és az információtudomány sok területén találkozhatunk az adat(-elem) hármas modelljével, amikor az entitás-tulajdonság-tulajdonságérték hármasával, tripletjével, illetve ezek csoportjával, kollekcijával ábrázoljuk a való világ egy kisebb részét.

- Leírással (szabad nyelvi eszközökkel).
- Képi, ikonikus vagy hasonmás ábrázolással.

Megjegyzendő, hogy minden ábrázolás csak csonkított jellemzés (szurrogátum). A teljes leírásnak elvi és gyakorlati korlátai egyaránt vannak. Minden entitásnak szinte megszámlálhatatlan tulajdonsága van. Egy folytonos képből a szem is csak adott számú képpontot érzékel, és az idegpályákon feljebb haladva egyre fogy a jellemzők száma. Emellett nincs is szükség megszámlálhatatlan jellemzőre. Egy adott feldolgozási célhoz elegendő korlátozott számú entitás-tulajdonság ismerete. Különböző célokhoz más-más releváns tulajdonságcsoporthoz használunk.

Az ismeretek szervezése

Az ismeretek feldolgozásának legalapvetőbb eljárásai közé tartoznak a rendezés, rendszerezés és az osztályozás (összefoglalóan szervezés), amelyek egyben a gondolkodás alapformái. Talán túlzás, hogy az osztályozás hozta létre az embert, mert az osztályozás képessége valamilyen szinten minden állatban megtalálható. Azonban az ember szervező létező. Változó világunk feltételeinek úgy felelünk meg, hogy az új tárgyakat vagy tapasztalatokat összehasonlítjuk a bennünk létező sémákkal, mintákat azonosítunk, és az újakat elhelyezzük a már meglévő osztályokba.

Az ismeretszervezés (-rendezés) fogalma szoros kapcsolatban áll az osztályozás fogalmával, nehéz eldönteni, melyik képvisel általánosabb (szélesebb) értelmet. Az ismeretszervezésbe több módszer tartozik az osztályozásnál, viszont az indiai filozófus-könyvtáros, S. R. Ranganathan osztályozás értelmezésének egyik kategóriája éppen a rendezésre, míg egy másik az osztályok szervezési kereteinek megalkotására vonatkozik.

Az ismeretszervezés egyik célja azon feltevés alapján fogalmazódott meg, hogy a rendezett valóságábrázolás további ismeretekhez juttat. Példának említhetjük a kémiai elemek periodikus rendszerét. A másik cél abban található, hogy a rendezetten tárolt ismeretek, információk, dokumentumok hatékonyabban kereshetők. A hatékonyság egyrészt a ráfordítandó idő, a szükséges lépések csökkenésében, másrészt a találati eredmény minőségében (teljesség, zajmentesség és pontosság) jelenik meg.

Elemi példa az osztályozás hasznára, amellyel azt kívánjuk bemutatni, hogy az osztályozás, kategorizálás mint ismeretszervezés milyen gyakorlati haszonnal jár. Tételizzük fel, hogy egy antikvárius asztalára ,odaraknak' hatvannégy különböző könyvet.

A kifinomult könyvbarát nyilván mind a hatvannégyet kézbe veszi, amíg kiválasztja azt, amelyiket megvásárolja. A közönséges vásárlónak, akiről semmi mást nem tudunk, megtetszhet az első is, de lehet, hogy csak a hatvannegyedik. Átlagosan, tehát, harminckettőt vesz kézbe. Ezért a könyvtáros lelkű könyves elgondolja, hogy négy kategóriába (polcra) rendezi a gyűjteményt.

szépirodalom	gyermekirodalom	művészeti	ismeretterjesztő
32 db	16 db	8 db	8 db

A rendezés (osztályozás) hatására szétvált a strukturális és kvantitatív információ. Folytatva az előbbi – Hartley és Shannon szerinti – gondolatmenetet a kategória kiválasztásához átlagosan két műveletet kell végezni, majd ezután az előző döntésünktől függően átlagosan rendre 16, 8, 4, 4 műveletet (kézbevétele). Mivel nem tudunk semmit az érdeklődők orientációjáról ismét középértéket kell képeznünk. Az eredmény $(16+8+4+4)/4 = 8$ kézbevétele. Így ezzel a kis kategorizálással a rendezetlen eset 32 műveletével szemben a vevő *átlagosan* 10 művelettel kiválaszthatja a megszerezni kívánt könyvet.

Nos, ez a rendezés–rendszerzés az az információtöbblet, amit a könyvtáros belevisz a könyvtári rendszerbe. És, persze, még ezernyi mást is, ami nem fér bele a dióhéjba...

Horváth Tiborné Köszöntő

Papp Istvánt és Katsányi Sándort 2021 novemberében fogja fogják köszönteni régi barátai, kollégái, munkatársai – ezzel hívott fel *Hegyközi Ilona*, és kérte, ha vannak emlékeim a 90 éves urakról, akkor írjam le.

Örömmel tettem eleget a kérésnek, hiszen két kiváló emberről és könyvtárosról írhatok. Nyáron a szokásos helyemen, Dörgicsén tartózkodtam, családi körben és emlékeztem... „*Régi időkre emlékszel-e még, volt egyszer rég, volt egyszer rég...*” énekeljük, mostanában egyre gyakrabban.

Papp Pistával és családjával jó barátságban vagyok, hiszen férjemnek, *Horváth Tibornak* munkatársa, főnöke, barátja volt. Abban az időben az OSZK-KMK-ban az volt a szokás, hogy a születés- és névnapokat közösen megünnepelelték. Így bizonyos rendszerességgel találkoztunk Pistáékkal és a kollégákkal. Kedves szokás volt az is, hogy húsvétkor locsolkodni mentek a KMK-s „fiúk” a baráti családokhoz. Sajnos, Tibor már több mint tíz éve meghalt, de nem múlik el egyetlen év sem, hogy Pista és felesége, Adri ne írna lapot karácsonyra, és ne hívna fel telefonon, érdeklődve, mi van velünk, hogy vagyunk, mit csinálnak a gyerekek, az unokák.

Pista főnöke volt Tibornak a KMK-ban. Mindig tisztelték egymás véleményét, néha persze óriási vita is volt közöttük, de harag sohasem. Pista szangvinikus ember és Tibor is az volt.

Pista megkövetelte munkatársaitól, hogy képezzék magukat, írjanak, publikáljanak a munkájukról. Így volt Tibor UNESCO-ösztöndíjjal négy hónapig amerikai tanulmányúton, járt angliai, francia és nyugatnémet könyvtárakban, és ezeknek az utaknak az eredményeként sorban írta a könyvtárak műszaki fejlesztése, gépesítése stb. témájú munkáit.

Katsányi Sándorral az MKE-üléseken, a Füzéki-emlékérem átadásakor szoktam találkozni. Kedves, nyugodt mosolyával üdvözölt mindig a Dísz téren, amikor mentünk az OSZK-ba.

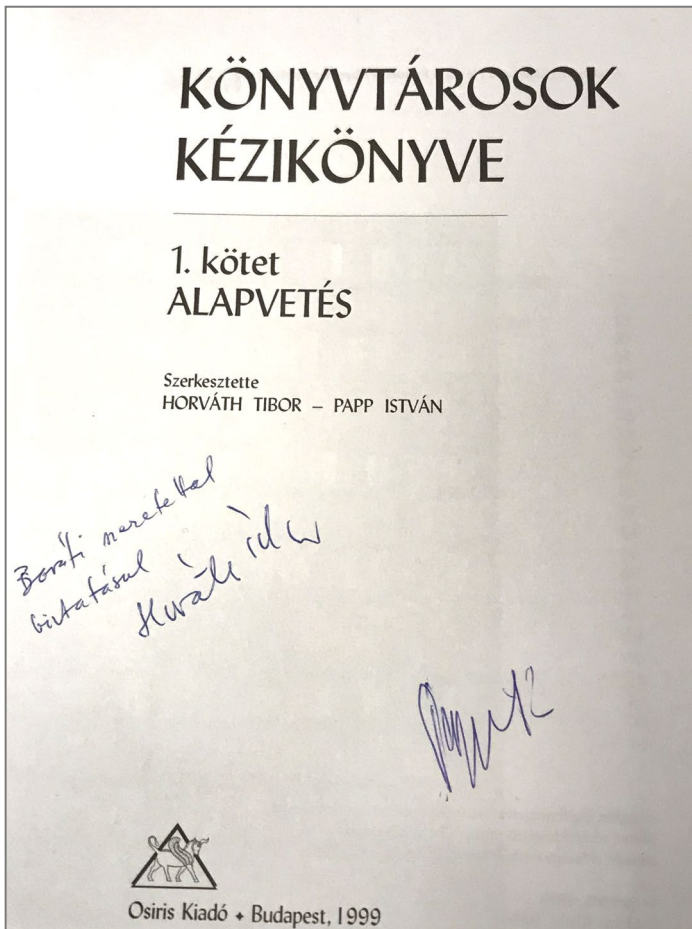
Mesélték a kollégák, hogy Pistával péntekenként együtt mentek mindig vásárolni a Nagycsarnokba. Ez már rendszeres szokásukká vált. A főzés sem volt idegen nekik, bár mindkettőjük felesége kiváló háziasszony hírében áll.

Tibor azt jósolta, hogy Papp Pista száz évig fog élni, olyan szívós és kitartó ember.

Röviden ennyi emléket tudok felidézni, és örülök, hogy ismerhetem őket.

Jó egészséget, békés nyugodt éveket kívánok nekik, a Jóisten éltesse őket még sokáig mindannyiunk örömeire. Éljen, éljen, éljen sokáig Pista és Sanyi, éljenek boldogan a 90 évesek!

Horváth Éva

*Könyvtárosok kézikönyve 1. kötete (1999)
Horváth Tibor és Papp István kézjegyével*

Kamarás István OJD
Könyvtárosság dicséreti

Katsányi Sándornak és Papp Istvánnak

A gárdi Péter, Balla Zsófia, Gergely Ágnes, Ludassy Mária, Mártonffy Marcell, Ormos Mária, Tompa Andrea, Paul Tillich és Szilágyi Ákos társaságában megjelenni a *Hét hárs*-ban¹ számomra kitüntetés, ráadásul ez alkalommal egy másikban is részesültem: nevem mögött (a vallásszociológus mellett) a „könyvtáros” is szerepelt². Vallásszociológus mellett voltam már író, olvasáskutató, olvasásszociológus, irodalomszociológus, szociográfus, még könyvtárszociológus is, de könyvtáros még soha. És ez nekem még akkor is nagyon nagy kitüntetés, ha feleségem jól mulat ezen: „*Ha tudnák, hogy egy percig sem voltál könyvtáros!*” Így igaz! Csak papír szerint. Könyvtárosi és magyartanári diplomám ellenére eddig még egyik sem voltam, tanár is csupán mint egyetemi oktató. Most akkor mit tegyek? Sokáig őrlődtem ezen, de szerencsére kapóra jött a *Katsányi-90* és a *Papp-90*, így most rájuk testálhatom a KÖNYVTÁROS-t.

*

Papír szerinti könyvtáros úgy lettem – és nem földrajz–magyar (ilyen nem létezhetett) vagy magyar–orosz szakos tanár (mint nagyon szerettem volna) –, hogy 1957 februárjában a József Attila Gimnázium II. D osztályának minősített többsége dacosan beiratkozott hittanra. Ezt a kamikaze akciót 1958-ban (egy évvel a „továbbtanulás előtt”) osztálytársaim kettőnk, két balek kivételével valamennyien beszüntették, sőt néhányan – megszüntetve megőrizve ötvenhatosságukat – biztos, ami biztos, még a KISZ-be is beléptek. Osztálytársaim többségének erre nem is nagyon volt szüksége, ugyanis én a véletlen folytán egy reálosztályba keveredtem, ahonnan rajtam kívül (aki nagyon-nagyon tanár akartam lenni) tanári vagy humán pályára senki sem jelentkezett, csak természettudományi, orvosi és műszaki szakokra, miként tette a másik balek³, *Bóné Andris* is. Egy szó, mint száz, hittanos priuszommal az én alma máterem nem ajánlott engem tanári szakra. Így lettem – kétévi gyári munka után⁴ – könyvtár–magyar szakos hallgató. A tanárság mellett végig kitarítottam⁵, pedig sejthettem volna azt, ami hamarosan be is bizonyosodott, hogy a másfélszáz végzős tanár szakosnak mindössze egyetlen budapesti állás kínálkozott. Viszont lehettem

volna gimnáziumi tanár feleségem városában, Kaposváron, ő pedig könyvtáros az ország egyik legelegánsabb közművelődési könyvtárában, amennyiben teljesítjük *Kellner Bernátnak*, a Magyar Népköztársaság Állami Díjával kitüntetett igazgatójának „könnyedén teljesíthető” feltételét: gondosan elkerüljük a város templomait⁶.

Így aztán mindketten maradtunk a fővárosban. Feleségem egy külvárosi szakszervezeti könyvtárban kezdhetett, én pedig – nagy-nagy protekcióval – az Akadémiai Könyvtár *Levéltári csoportjába* kerültem, amit, persze, se testem, se lelkem nem kívánt, de mivel megszületett első gyermekünk, örülnünk kellett ezeknek is. Főnököm⁷ három hónapos tapasztalatcserére küldött az *Országos Levéltárba*. A két nyári szakmai gyakorlat után⁸ itt találkoztam először virtigli könyvtáros habitussal. Tanúja voltam, amikor kutatói kérdések sakk-mattolták a levéltárosokat, és rendre egy könyvtáros húzta ki őket a pácból. Egy geofizikus a magyarországi földrengések történetét kutatta, de amikor nem tudta megnevezni a megfelelő levéltári fondot és állagot (honnán a csudából tudta volna!), a levéltáros sajnálkozva széttárta karjait. Ugyanez történt egy zenetörténésszel, aki a verbunkost kutatta. Jó sorsuk mindkettőjüket a levéltár könyvtárába vezette, *Bogdán Istvánhoz*, egy nagyon-nagyon könyvtároshoz⁹. Az első esetben öt perc alatt nyomra vezette a kutatót: az Esterházy-uradalom kasznári jelentéseiben tippelte meg a földrengések okozta károk jelzéseit, és ez telitalálatnak bizonyult. A második esetre már tíz percre volt szüksége. Ekkor a csendőri jegyzőkönyvekben szereplő randalírozások vezették nyomra, ilyenek ugyanis rendre előfordultak a verbuválások alkalmával¹⁰. *Bogdán* még tucatnyi bravúros nyomozást mesélt el nekem, amelyek, mi tagadás, valamelyest elmozdítottak a könyvtárosság felé.

Ekkor azonban már *Sárdi Péterrel*, könyvtár–matematika szakos évfolyamtársammal nyakig benne voltunk a *Mit olvas a könyvtáros?* kutatásunkban, amelyben a közművelődési könyvtárosok magánolvasmányait szándékoztunk felmérni. Ez úgy történt, hogy szerkesztettünk egy négy oldalas kérdőívet, 500 példányt legyártottuk egy Remington táskairógépen, saját pénzünkön elpostáztuk, és a szakmában példátlan nagy arányban kaptuk vissza őket. Amikor a *Könyvtárosban* már a harmadik cikkünk jelent meg kutatásunkról, népmesei fordulat következett be. Ennek előzménye az volt, hogy 1967 őszén *Ughy Jenőt* éppen munkahelye előtt elütötte a villamos.¹¹ Mint oly sok sortársát, őt is *Sallai István* építette be a KMK-ba (vagyis Könyvtártudományi és Módszertani Központba¹²) kéttucatnyi hasonlóképpen alternatív, de a könyvtárosság szellemétől (is) megihletett munkatárs mellé. *Rolf Fröhner Das Buch im*

Gegenwart-jának mintájára 1964-ben a hazai falusi lakosság olvasását vizsgálta Ughy¹³. 1967 nyarán *Józsa Péter Kulturális blokkok* kutatásának hipotézis-vitáján találkoztam vele (először és utoljára), amikor is lelkesen adta tudtomra, hogy szívesen látna munkatársául. A mesebeli fordulat közvetlen előzménye pedig az volt, hogy Ughy utódjául Gerő Vera¹⁴ került az (akkor még így hívták) *Igénykutató csoport* élére, aki találkozván *Könyvtárosbéli* írásainkkal, és ismerve Ughy velem kapcsolatos elképzelését, a tettek mezejére lépett. Így egy szép napon Gerő Vera és maga Sallai Pista bácsi (a hazai könyvtárügy élő legendája) megjelentek az Akadémiai Könyvtárban, és kerek perec kikértek engem *Rózsa György* igazgatótól. Nem kis nehézséggel kotortak elő az Akadémia pincéjéből (mint Józsefet a ciszternából, hogy eladják az izmaelita kereskedőknek), ahol immár hetek óta barna csomagolópapírba pakoltam bele az 1949-ben újjáalakult Akadémia kevésbé fontos legújabbkori iratait. A híres-nevezetes Sallai bajai segédtanítóságból emelkedett föl a KMK főosztályvezetőségig, és innen avanszált a bécsi Collegium Hungaricumtól startoló *Sebestyén Géza*, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgató-helyettese mellé, a nevezetes „Sallai – Sebestyén” (vagyis az *A könyvtáros kézikönyve*) ünnepelt társszerzőjének¹⁵, mely opuszt, mint könyvtár–szakosok akkor még csak mint tiltott gyümölcsöt olvastuk. *Kövendi Dénes*, KMK-béli kollégám¹⁶ a könyvtárügy olyan ágenseként emlegette Sallait, „akinek köszönhetően került a legtöbb szellemi tápanyag az utóbbi évtizedek magyar könyvtárügyének vérkeringésébe”. Így váltam én is – kisebbfajta csoda folytán – szellemi tápanyaggá a KMK-ban, és szinte órákon belül azon kaptam magam, hogy az Ughy-féle ezer falusi lakos után, én három-ezer munkásból álló reprezentatív mintán vizsgálhatom a munkásság olvasási szokásait.

Az olvasáskutatás életfogytiglan összeláncolt a könyvtárossággal, magukkal a könyvtárosokkal és a könyvtáros habitussal. Olvasáskutatói pályám kezdetén mindjárt összefutottam mintegy kétszáz szakszervezeti könyvtárossal¹⁷, mint *A munkások és az olvasás* kutatás kérdezőbiztosaival, akik közül aztán többen különböző olvasásszociológiai kutatásaink munkatársai lettek¹⁸. Hamarosan *Olvasáskutató Osztály* lett az igénykutató csoportból, melynek – a „munkásosztály” berkeiben történt sikeres debütálásom után – Gerő Vera jóvoltából nemsokára vezetője lehettem. És itt jön a képbe *Papp Pista*, hiszen ekkor ő vette át a KMK igazgatását, fehérek között európaiként a public library és a polgári humanizmus szellemében, egy szellemi szabad vámterület felelős vezetőjeként.

Olvasás- és könyvtárszociológiai kutatómunkánk az egész országot behálózó könyvtári műhelyekre épült. „Külsős” könyvtáros kollégáink nem csupán

asszisztensei lettek kutatásainknak, hanem kreatív munkatársaink, olykor pedig társszerzőink¹⁹. Barátaim között is egyre nőtt a könyvtárosok hányada, kiegészülve észt, lengyel, orosz, szlovák könyvtárügyi intézmények olvasáskutatóival²⁰. Olyan kutatásoknak lettek ágensei „külső” munkatársaink, mint az *Irodalmi érték esélye lektürolvasóknál*, amikor is ők két tucatnyi könyvtárban kísérelték meg – miután alaposan megismerték őket – az addig kizárólag csak gyengébb lektürt fogyasztó olvasóikat alternatíva elé állítani, „valami hasonlót” ajánlva nekik. Akciókísérletünk egyben a meglehetősen erőszakos „olvasóvá nevelés” sikeres alternatívája lett²¹.

Még szorosabbra szövődött kapcsolatom a könyvtárossággal, amikor a KMK olvasótábor²² szervezett fiatal könyvtárosoknak. Ennek előzménye első olvasótáborom volt, melyet éppen a Veszprém Megyei Könyvtár szervezett²³ falusi szakmunkástanulóknak, és minket, káemkás olvasáskutatókat kértek föl a szellemi vezetésére. A politikai szempontból meglehetősen alternatív vállalkozást *Varga Béla* megyei könyvtárigazgató patronálta²⁴. Egyébként az ő könyvtára mellett több másik is kiemelt olvasáskutatói műhelyünk lett Veszprém megyében, olyan veretes kollégákkal, mint *Behring Anikó*²⁵, *Kertész Károly*²⁶, *Könczöl Imre*²⁷, *Tóth Dezső*²⁸, és itt jön a képbe *Katsányi Sándor*²⁹. Valamennyiükkel jó barátságba kerültem. Katsányi Sanyi (ki)tüntetően meghívott továbbképzéseikre. Meg lehetett érezni benne az istenáldotta tanárt ugyanúgy, mint a város dolgozószobájaként működő könyvtár élő lelkiismeretét, végtelen csöndessége és szelidsége mögött ott motoszkált sajátos humora, mely valahogyan úgy kezdődött, hogy „tisztesség ne essék szólván”, majd örökényül folytatódott.

1979-ben *Varga Csaba*, az olvasótábor mozgalom egyik elindítója³⁰ felnőtteknek, népművelőknek rendezett olvasótábor. Ennek mintájára a KMK 1980-ban olyan fiatal könyvtárosokat hívott „Lehúzni a könyökvédőt a fejünkről” mottóval a telkibányai olvasótáborba³¹, akiket a KMK szívesen látott volna könyvtárak élén. Ez esetben Papp Pista tartotta a hátát. Szoros megfigyeltetésünk ellenére a tábor euforikus hangulatban zajlott, neves, de meglehetősen alternatív (olykor feketelistákon szereplő) vendégekkel³², és például olyan programokkal, mint az *Íme az ember!* kerekasztal-beszélgetés, amikor az egybegyűltek agyutató biológus, szociológus és katolikus pap³³ emberképeivel ismerkedhettek meg. Az első ásothalmi olvasótáborban született meg a Magyar Könyvtárosok Egyesületének Módszertani Munkabizottsága, mely – radikális „prófétai” szerepet vállalva – alaposan felbosszantotta a hazai könyvtárpolitikusokat és más illetékes szerveket. A rendszerváltás előtt könyvtárosoknak szervezett tíz olvasótáborban³⁴ olyan szellemi és közéleti ágensekkel

hoztuk össze könyvtáros kollégáinkat, mint például *Beke Pál*, *Kontra György*, *Kósa László*, *Manchin Róbert*, *Nagy Gáspár*, *Nyíri Tamás*, *Péterfi Ferenc*, *Polónyi Péter*, *Salamon Konrád*, *Szegedy-Maszák Mihály*, *Szörényi László*, *Veres András*, *Zsolnai József*³⁵. Ezekben az alternatív műhelyekben életre szóló barátságok, házasságok, munkakapcsolatok születtek, szövetségek kötődtek. A tíz táborban résztvevő 400 könyvtáros jelentős része máig élete legnagyobb élményeként emlegeti őket. Hasonlóképpen mi is, a táborokban közreműködő káemkás olvasáskutatók³⁶. Sokak jelentős részben ezeknek a táboroknak tulajdonítják, hogy a nyolcvanas évek közepétől legalább kéttucatnyi „olvasótáboros” könyvtáros került megyei és városi könyvtárak élére és más vezető beosztásokba.

A közművelődési (városi, falusi és munkahelyi) könyvtárak többsége a KMK által erőteljesen képviselt „public library” szellemében már a hetvenes években az 1989-es fordulat előfutára lett. A szabadpolc a szabadság és a demokrácia előszele és „előszelleme” lett, a könyvtári klubok és rendezvények afféle szellemi szabad vámterületek voltak. Így például a szabadság kis körei közé tartozott a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Karinthy Frigyes úti fiókjának feleségem által animált ifjúsági klubja, majd az ő sokak számára máig emlékezetes magyar szakköre a Veres Pálné Gimnázium könyvtárában³⁷. Jellemző módon a káemkások protestáló publicisztikáiban a könyvtár gyakran szerepelt, mint „véleménytár”, „problématár”, „kérdéstár”, „agora”, vagy – kedvencem – „a város dolgozószobája”; a könyvtárost pedig még „könyvtáros hivatású forradalmárként” is emlegettük. A hetvenes-nyolcvanas években megjelent írásaim címei sok mindent elárulnak a „publicity” jegyében folytatott küzdelmeinkről: *Légvárak vagy végvárak?*, *Könyvtár a cethal gyomrában*, *Legyen-e a könyvtáros irgalmas samaritánus?*, *Pilótahalak pediglen kellene*. Sok helyen a könyvtár volt a végvár a még túlerőben lévő szocialista ideológiával szemben³⁸. Ennek jegyében a hivatalos kultúrpolitika a népművelést és a művelődési házakat, valamint a népművelőket helyezte a könyvtárak és a könyvtárosok elé és fölé. Publicisztikámban a cethal a hetvenes évek végén még teljes gőzzel propagált komplex nevelési központ, mely lenyeli a könyvtárat a publicityt prófétáló könyvtárossal együtt³⁹. Pilótahalas cikkemben a könyvtárost a bálnákat (vagyis a legnagyobb tudással és/vagy hatalommal rendelkezőket) eligazító pilótahalakhoz hasonlítottam. Ezeknek a cikkeknek a többsége hol máshol, mint a *Könyvtárosban* látott napvilágot, köszönhetően *Gerő Gyulának*, és a szükség esetén őt bátorító (oda menekített) *Bozóky Évának*⁴⁰. Ezekben a publicisztikákban Katsányi Sanyival és Papp Pistával az élen kétfrontos harcot vívtunk a public library mellett, a békebeli maradiság és a szocialista bugrisság ellen egyaránt.

Amikor a *Minőség esélyei* című cikkemben azt írtam, hogy „Nagyon kínos lenne most felsorolni azokat a városi könyvtárakat, ahol nem található meg, mondjuk, az Új Forrás, a Mozgó Világ vagy a Kultúra és közösség. És hány könyvtár kínál Freudról, de nem tud kínálni Freudtól könyvet?”, ezzel azt is jeleztem, hogy hála Istennek jócskán akadtak ilyenek is⁴¹. Amikor a *Charta '77* melletti szolidaritásba magammal rántottam munkatársaimat (Bartos Évát, Fogarassy Miklóst, Gereben Ferencet, Nagy Attilát is, akiket korántsem kellett noszogatnom), és ezzel ráhoztam a frászt a KMK-ra, úgy láttam jónak, ha kigyomlálom magam belőle. Az akkori miniszterrel, *Köpeczi Bélával*⁴² áthelyeztettem magam Vitányi Ivánékhoz, ahol már művészet- és vallásszociológusként folytattam. Amikor könyvtáros berkekbe mint olvasáskutatót hívtak olvasáskutatónak megmaradt barátaimnak adtam át mandátumomat, és már csak íróként, vallásszociológusként vagy olvasótábori játékmesterként fordultam meg körükben, ahová mindig hazatértem.

Mindez egy – a könyvtárosok jóvoltából is puhuló – diktatúrában történt, ahol egymás mellett zajlott a szovjet könyvet propagáló *Kell a jó könyv* olvasómozgalom, és annak teli torokból szóló kritikája. Párhuzamosan és egybefonódva folyt a szocialista brigádok tagjainak szocialista ízlésűvé nevelése és annak fordítottja, ugyanis tréfás kedvű szakszervezeti könyvtárosok, mint szovjet könyvet propagálták *Bulgakovot*, *Okudzsavát*, *Suksint*, *Paszternakot*, *Jevtusenkot*, *Rozsgyesztvenszkijt*, *Ahmatovát*, Ennek is köszönhetően már 1973-ban (!) a közművelődési könyvtárak fizikai munkás olvasóinak 19 százaléka olvasta *A Mester és Margarita*-t⁴³, ami világcsúcs e regény olvasástörténetében. Az, amit én könyvtáros habitusként megtapasztaltam, éppen a bulgakovi másodlagos frissesség elutasítása volt. „*Másodrendű frissességű tokhalat szállítottak nekünk*”, mentegetőzött *A Mester és Margarita* büfése. Mai nyelvre lefordítva: másodlagos frissességű koncepciót küldtek az EMMI-ből, másodlagos frissességű körlevelet küldtek a KLIK-ből, másodlagos frissességű kancellárt és kuratóriumot küldtek egyetemünkre. A Bulgakov-regényben Woland – aki, ugyebár nem a sátán, még csak nem is Mefisztó, hanem az Erő részeként maga a történelem iróniája, mely leleplezi az álságos kicsinyességeket – így folytatja: „*Másodrendű frissesség, ilyen nincs! Frissesség csak egyféle létezik, elsőrendű, és az egyben az utolsó is. Ha a hal másodrendű frissességű, ez azt jelenti, hogy büdös, romlott.*” Quod erat demonstrandum, zárná le írásom Kövendi Dénes.

Jegyzet

- 1 A Csillaghegyi Evangélikus Egyházközség folyóiratában, melynek felelős szerkesztője Donáth László.
- 2 Megjegyzem, nevem mögül elmaradt az OJD (talán éppen a halálosan komoly „könyvtáros” miatt), de erről, vagyis az istenbohócaságról – amennyiben ez is felkelti a Hét hárs érdeklődését, miként könyvtároságom – majd máskor szólok.
- 3 Azért voltunk balekok, mert mindketten már „nem középiskolás fokon” tanultunk hittant a földalatti katolikus mozgalom keretében.
- 4 A Csepeli Vas- és Fémművek Egyedi Gépgyárában, ami későbbi olvasáskutatói pályámon ugyancsak jól jött.
- 5 Még akkor is, amikor – még időben – a tanszékvezető professzor harmadmagammal meghívott tanszékére.
- 6 Hogy honnan tudta Kellner Bernát, hogy mit kellene elkerülnünk? Kortársaim számára ez, ugyebár, evidencia, a többiek próbálják meg kideríteni. (A jó megoldásokért jutalomkönyv jár!)
- 7 Kezdetben mindössze hárman voltunk (a főnök, titkárnője és én), de a főnök (az akadémia hivatalos egykori vezetője) szabályos értekezleteket tartott, jegyzőkönyv-vezetéssel.
- 8 Amikor nagy szerencsémre olyan könyvtárosok aurájába kerültem, mint Arató Attila, Simon Zoltán, Takács Miklós.
- 9 Aki emellett neves papirológus és technikatörténész volt, továbbá az Őfelsége magánnyomozója meseregény szerzője.
- 10 A minden esetben táncdal egybekötött verbuválással együtt járó italozással együtt járó virtuskodásról és verekedésről szóló beszámolóik olyesmiket is tartalmaztak, hogy „tempója váltakozva lassú és gyors, figurái virtuosak”, „a lassú kezdetet egy gyors második rész követt.”
- 11 A szegény környezetből származó fiú az iskolapadból csöppent a lövészárkba. A tífuszt is túlélve nem folytatta orvosegyetemi tanulmányait, hanem kiscgazdapárti politikusként szolgálta a demokráciát, ameddig tehetette, mert a recski internálótáborban kötött ki. Vallásos meggyőződése, az életbe vetett hite adott lelki erőt neki, majd szabadulása után Pápán helyezkedett el könyvtárosként.
- 12 A KMK a progresszív könyvtárosok körében a jövő (vagyis a public library, a publicity) zenéje volt, a maródiak körében kisbetűs kmk, mely a városi szlengben közveszélyes munkakerülést jelentett. Amikor a továbbiakban – mindig emelt fővel – káemkásokról szólok, mirőlünk beszélnek, aki „ront vagy javít, de nem henyél”.
- 13 Eredményei Ezer falusi lakos és a könyv címmel láttak napvilágot, amelyet mi is felhasználtuk a könyvtárosok olvasását vizsgálóknak.
- 14 A könyvtárban és a szakszervezeti könyvtárügy szakreferense.
- 15 KMK-beli kollégái (és 1968 óta az én kollégáim) közül Bereczky László (a szakkönyvtárak referense és egy tüneményes Kádár-korrajz regény szerzője) „univerzális zseninek” tartotta, „aki minden szakmában képes lett volna a csúcsra jutni”, a kézikönyvet pedig „a szocialista világ első európai szintű könyvtártani monográfiájának” nevezte, Sente Ferenc (aki Sallai szárnysegédje volt) „a vélemény- és szólásszabadság megteremtőjeként” emlegette.
- 16 Aki KMK-ba menekítése után a Könyvtári Figyelő szerkesztője lett, és recenzióként szigorú, e igazságos tanítómesterem volt („Kamarás, pocsék az értekező prózád!”), talán éppen időben.
- 17 Akik persze rendre megkérdezték a „magasságos KMK-ból” érkező olvasáskutatót, hogy látott le már munkást, és akkor kapóra jött üzemi előéletem.
- 18 Élükön Mónus Imrével.
- 19 Hogy csak az én társszerzőimet említsem: Arató Antal, Havas Katalin, Polónyi Péter, Somorjai Ildikó, Szilágyi Dezsőné, Varga Róbert.
- 20 1976-ban egyértelműen szakszervezeti könyvtárosok támogatásával részesültem SZOT Művészeti

Díjban „a munkások művelődésével kapcsolatos kutatói és publicisztikai tevékenységemért”, így lettem egyszerre a kurzus embere (mint a munkásosztály kutatója), valamint a frissen rehabilitált, és még csak éppen megtúrt szociológiának a díjazottak közé hősiessen beteszolt képviselője.

21 E kutatás radikális lépéseként két városi könyvtárban (Jászárokszálláson és Miskolcon, Arató Antal és Szilágyi Dezsőné vezetésével) fél évre eltüntettük a polcokról a gyengébb lektűröket, s figyeltük, mekkora bajt okoznak az „elvonási tünetek”. Nem történt komolyabb kalamajka, és a nagyon hiányolt olvasmányok helyett a könyvtárosok többnyire sikerrel ajánlottak „valami hasonlót”.

22 Hogy ne járjanak úgy olvasóim, mint Szovjetunióbéli orosz barátaim, amikor óvatlanul „láger csitátyelej”-nek fordítottam le az „olvasótábor”-t, le kell szögezzem, hogy ez esetben az olvasás csak fedőneve volt a szabad gondolkodásnak, a tábor jelentése pedig leginkább „workshop”, vagyis műhely. Az olvasótáborok egyébként az Olvasó Néperért mozgalom véd ernyője alatt nyertek legitimitást.

23 Balogh Marika és Tóth Dezső vállalták az operatív munkát.

24 És legitímálta, mint megyei pártbizottsági tag.

25 A balatonfüredi városi könyvtár igazgatója, aki egyebek mellett olvasói házi könyvtárait vizsgálta.

26 A tapolcai városi könyvtár igazgatója, helytörténész a tapolcai zsidóságnak emléket állító könyv társszerkesztője.

27 A várpalotai könyvtár igazgatója sokirányú és műfajában is változatos irodalmi tevékenységet folytatott, akit olvasáskutatóként is számon tartottunk, vizsgálta a várpalotai házi könyvtárakat és azt, hogy Mennyit és mit olvasnak a szakmunkástanulók?

28 Kaszás-kapás parasztból lett a megyei könyvtár módszertanosa és elismert helytörténész, a Kulturális változások Dákán szerzője.

29 A könyvtár mint a megrendezett értelmiség menedékhelye című írása erősen önéletrajzi ihletésű. Ő előbb a veszprémi megyei könyvtárban, majd a KMK Olvasáskutató Osztályán lelt menedékre. Bibliográfiai, könyvtártörténeti, olvasás- és könyvtárszociológiai munkássága jelentős.

30 Másikuk, Kocsis István, a hatvani városi könyvtár ugyancsak legendás igazgatója volt, így az olvasótábori mozgalmat is átította a könyvtáros habitus.

31 A társszervező a miskolci megyei könyvtár volt, egyben ők látták el beépített munkatársukkal a tábor szinte óráról órára történő megfigyelését is. A hasonlóképpen történt ez 1981-ben Ásotthalmon a könyvtárosoknak és tanároknak rendezett olvasótáborunkban, a következőben (ugyanott) pedig a minisztérium könyvtári osztályának előadója személyesen ellenőrzött minket. Négy napig bírta, mert sikeresen kiszekáltuk. Bosszúja persze nem maradt el.

32 Mint például Polónyi Péter, Csákó Mihály, Blanckenstein Miklós.

33 Tóth Géza, Csákó Mihály és Blanckenstein Miklós.

34 Ezeket 1982-től már bátrabb megyei könyvtárak menedzseltek, de irányításukat miránk, olvasáskutatókra bízták.

35 Egyetlen esetben sikerült megakadályozni az utolsó pillanatban a programban szereplő meghívott (Radnóti Sándor) részvételét, a Hazafias Népfőnt által szervezett ásoththalmi táborban, ám ez meglehetősen kontraproduktívnek bizonyult, mert amikor ez nyilvánossá vált, meglehetősen forradalmi hangulat kerekedett.

36 Bartos Éva, Fogarassy Miklós, Havas Katalin, Heit Gábor, Katsányi Sándor, Nagy Attila.

37 Ebből a szakkörből indult magyartanári pályája, így lett virtigli könyvtárosból virtigli magyartanár.

38 Még akkor is, amikor a „szocialista” mellett már megjelent a „szociológia” és a „szociológus” is. Egy továbbképzési alkalommal mint szociológust kellett volna bemutatnom, de a „levezető elvtárs” – miután hitetlenkedve nézegette a kezébe nyomott sillabuszt – tisztelettel köszöntött mint „Kamarás István szocialista elvtársat”.

39 A helyzet jócskán bonyolódott és árnyalódott, amikor megjelentek Beke Pál, Kemény Bertalan,

Péterfi Ferenc, Varga A. Tamás, Vercseg Ilona neveivel jellemezhető demokratizáló közművelődési koncepciók, középpontban a központi hatalmakkal szemben a helyi társadalom építésével. Sajnálatosan nem igen talált egymásra a könyvtári és a közművelődési progresszió.

40 Amit mégsem tudott a kultuszminisztérium lapja felvállalni, az – bármily hihetetlen is – az MSZMP folyóiratában, a Társadalmi Szemlében jelent meg, a felettebb bátor Füleki József jóvoltából. Felvállalta az „átcsap-e a mennyiség a minőségbe?” szellemében provokáló írást is, melynek mottója a „Nincsen Csömödérben annyi írás, betű / Mint a kend üngében szép szál bolha, tetű” volt. (Lengyák István nagykanizsai gyerekkönyvtáros gyűjtése.)

41 Említhettem volna a katolikus Mérleg-et is, mert az is elérhető volt számos kisvárosi könyvtárban is.

42 Aki mint irodalomszociológus, a mi kutatásainkból feltöltekezve tartott előadásokat világszerte.

43 Mindössze négy évvel a magyarországi megjelenés után.